

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЄРМОЛЕНКО Вікторія Анатоліївна

УДК 343.98

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ
АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент
Біленчук Петро Дмитрович,
Київський національний університет
внутрішніх справ,
професор кафедри досудового розслідування
Навчально-наукового інституту
підготовки слідчих та криміналістів.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
академік Академії правових наук України,
Заслужений діяч науки і техніки України
Шепітько Валерій Юрійович,
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри криміналістики;

кандидат юридичних наук
Стеценко Юрій Володимирович,
Інститут права ім. Князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом,
доцент кафедри правоохоронної діяльності.

Захист відбудеться “14” квітня 2010 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.127.07 Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 114.

Автореферат розісланий 12.03. 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.О. Армаш

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проголошений Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу і вступ до Світової організації торгівлі вимагає забезпечення захисту прав на об'єкти авторського права і суміжних прав на рівні економічно розвинутих країн. Законодавчо закріплений рівень захисту інтелектуальної власності у нашій державі, перш за все, така важлива його складова, як захист авторського права і суміжних прав, відповідає міжнародним нормам і стандартам, використовуваним у країнах – членах СОТ, а більшість норм узгоджена з положеннями відповідних Директив Ради ЄС. Однак навіть вживання зазначених заходів сьогодні ще не дає змоги стверджувати про повну гармонізацію відносин у сфері здійснення та захисту авторського права і суміжних прав, що викликано активним обігом об'єктів інтелектуальної власності, які досить часто виступають як джерела отримання незаконних прибутків та злочинних зазіхань.

Вивчення слідчої, судової й експертної практики показує, що діяльність із своєчасного виявлення та розслідування фактів порушення авторського права і суміжних прав викликає певні труднощі у співробітників органів правопорядку.

Такий стан речей зумовлений недостатньою розробленістю науково обґрунтованих рекомендацій з організації й тактики проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій, спрямованих на розкриття та розслідування порушень авторського права і суміжних прав, труднощами виявлення фактів злочинних порушень у цій сфері та формування достатньої доказової бази. Одними із факторів є високий рівень латентності цього виду злочинів, транснаціональний характер їх вчинення, відсутність налагодженого, дієвого механізму взаємодії правоохоронних органів із державними установами та громадськими організаціями в протидії цим злочинам.

Важливість створення у нашій державі цивілізованого ринку об'єктів інтелектуальної власності та потреби практики розкриття й розслідування злочинів, зумовлює необхідність розглянути на рівні дисертаційного дослідження окремі елементи методики розслідування порушень авторського права і суміжних прав, які відрізняються чіткою пошуково-розшуковою спрямованістю.

Обґрунтовані в дисертаційному дослідженні теоретичні висновки та практичні рекомендації ґрунтуються на працях вітчизняних та зарубіжних учених і практиків, зокрема: Т.В. Авер'янової, О.Я. Баєва, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, П.Д. Біленчука, Т.В. Варфоломєєвої, В.Б. Вєхова, М.С. Вертузаєва, І.А. Возгріна, А.Ф. Волобуєва, В.А. Галанова, В.О. Голубєва, В.Г. Гончаренка,

Л.Я. Драпкіна, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, В.Н. Ісаєнка, Н.С. Карпова, О.Н. Колесніченка, В.Є. Коновалової, О.А. Кириченко, Н.А. Куркової, І.М. Лузгіна, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Г.А. Матусовського, В.Т. Нора, В.А. Образцова, М.В. Салтевського, М.Я. Сегає, В.В. Тіщенко, Р.Б. Хаметова, В.Ю. Шепітька, Н.П. Яблокова та багатьох інших, які присвятили свої праці питанням методології наукового пізнання, тактики та методики розслідування злочинів.

Що ж стосується вузькоспеціальних криміналістичних досліджень цьому напрямку, то такі в Україні тільки починають проводитися. Зокрема, такими є кандидатські дисертації О.В. Таран (2005 р.), Г.К. Авдєєвої (2006 р.), І.М. Горбаньова (2007 р.), І.Р. Куриліна (2007 р.), О.А. Севідова (2009 р.).

Оцінюючи значний внесок науковців у вирішення питань розслідування порушень авторського права і суміжних прав, слід зазначити, що вказана проблематика все одно залишається мало вивченою у зв'язку з її багатоплановістю, мінливістю й динамічністю, зумовлюється відсутністю комплексних досліджень у цьому напрямі, що визначило актуальність цієї теми та вибір її автором.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація ґрунтується на основних положеннях Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 р.р., затвердженої постановою КМ України 20.12.2006 р. № 1767 та Наказу МВС України "Про затвердження пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практику діяльності органів внутрішніх справ, на період 2004-2009 років" № 755 від 05.07.2004 р. і виконана згідно з планом наукової діяльності кафедри кримінального процесу та криміналістики Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету в межах програми на 2008 – 2011 р.р. «Організаційно-правове, науково-методичне й інформаційне забезпечення досудового слідства та судового провадження» (державний реєстраційний номер 0108U002323), затвердженої вченою радою університету (протокол № 928 від 05.05.2008 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є розробка комплексу теоретичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики розслідування порушень авторського права і суміжних прав.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- встановити криміналістично значущі особливості предмета злочину у справах про порушення авторського права і суміжних прав;
- визначити основні способи вчинення порушень авторського права і

суміжних прав;

- розкрити типові сліди порушення авторського права і суміжних прав, особливості їх виявлення та закріплення;

- узагальнити відомості щодо типологічних ознак особи порушника авторського права і суміжних прав, типові мотиви та мету злочинної діяльності;

- встановити організаційні й тактичні засади проведення попередньої перевірки за цією категорією справ;

- встановити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування порушення авторського права і суміжних прав та систематизувати оптимальний перелік слідчо-оперативних заходів для їх вирішення;

- узагальнити особливості тактики проведення окремих невідкладних слідчих дій при розслідуванні вказаного злочину;

- визначити форми та особливості використання спеціальних знань при розслідуванні порушень авторського права і суміжних прав;

- розкрити особливості криміналістичної профілактики за цією категорією справ та встановити основні профілактичні заходи;

- визначити основні напрями взаємодії правоохоронних органів, державних установ і громадських організацій у протидії порушенням авторського права і суміжних прав та окреслити шляхи їх оптимізації.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні відносини, які складаються у зв'язку із розслідуванням злочинних порушень авторського права і суміжних прав.

Предметом дослідження є теоретичні основи, організаційні, тактичні та методичні особливості розслідування порушень авторського права і суміжних прав.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є діалектичний метод наукового пізнання об'єктивної дійсності та засновані на ньому загальнонаукові та спеціальні методи. Під час дослідження було застосовано такі методи: формально-логічні (індукція, дедукція, аналіз, синтез) – для класифікації предметів злочинного посягання (підрозділ 1.1), при систематизації способів і слідів вчинення та приховання порушень (підрозділи 1.2, 1.3); системно-структурний та наукової абстракції – для типізації та систематизації слідчих ситуацій (підрозділ 2.2), при дослідженні діяльності системи правоохоронних органів, державних установ і громадських організацій у протидії порушенням авторського права і суміжних прав (підрозділ 3.2); моделювання – для детального розгляду механізму слідоутворення при порушенні авторського права і суміжних прав

(підрозділ 1.3); статистичний – у процесі збирання, опрацювання й аналізу інформації за матеріалами розслідування конкретних кримінальних справ, соціологічні методи у формі анкетування слідчих та працівників оперативно-розшукових підрозділів МВС України – при вивченні діяльності з розкриття і розслідування порушень авторського права і суміжних прав.

Науково-теоретичну базу дисертаційного дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених з філософії права, кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, цивільного права, кримінології, юридичної психології. Висновки дисертаційного дослідження базуються на положеннях Конституції України, аналізі чинного законодавства України та практики його застосування.

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення 118 кримінальних справ у слідчих підрозділах та архівах судів різних регіонів України (Київська, Дніпропетровська, Запорізька, Одеська, Львівська та Івано-Франківська обл.); результати анкетування 140 слідчих і працівників оперативно-розшукових підрозділів МВС України; результати аналізу опублікованих матеріалів слідчої практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є одним із перших монографічних досліджень, в якому комплексно розглядаються організаційні, методичні й тактичні особливості розслідування порушень авторського права і суміжних прав.

Цінність дослідження та зроблених на його основі висновків, пропозицій і рекомендацій полягає в тому, що в ньому запропоновано ряд нових концептуальних положень, які є значущими як для теорії, так і для практики, зокрема:

вперше:

- конкретизовано предмет злочину у справах про порушення авторського права і суміжних прав та надано його криміналістичну характеристику;

- запропоновано авторську класифікацію найбільш типових способів вчинення порушень авторського права і суміжних прав з урахуванням тричленної структури, а саме: способів підготовки, вчинення, приховування злочину;

- визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування порушення авторського права і суміжних прав та визначено відповідні їм комплекси слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;

уточнено:

- механізм слідоутворення в досліджуваній категорії справ та основні

типові сліди злочинної діяльності;

- типологічні особливості особи порушника авторського права і суміжних прав, мотиви та цілі злочинної діяльності;

- організаційні й тактичні особливості проведення попередньої перевірки за даною категорією справ;

- основні форми здійснення профілактичних заходів у справах про порушення авторського права і суміжних прав та особливості їх провадження;

набули подальшого розвитку:

- організаційні та тактичні рекомендації проведення окремих невідкладних слідчих дій (слідчий огляд, обшук, виїмка, допит, очна ставка) при розслідуванні досліджуваного виду злочинів;

- особливості використання спеціальних знань при розслідуванні порушень авторського права і суміжних прав;

- основні шляхи й напрями оптимізації взаємодії правоохоронних органів, державних установ та громадських організацій у протидії порушенням авторського права і суміжних прав.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані висновки, положення та пропозиції можуть бути використані в подальших *наукових розробках* проблем методики розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності; у *правозастосовній практиці* – для оптимізації діяльності правоохоронних органів з розкриття та розслідування злочинів у сфері авторського права і суміжних прав, для розробки методичного забезпечення практичної діяльності слідчих; у *навчальному процесі* – при підготовці відповідних програм, лекцій та інших навчально-методичних матеріалів для студентів юридичних ВНЗ та працівників слідчого апарату.

Результати дослідження впроваджені в практичну діяльність органів досудового розслідування МВС Запорізької області (акт впровадження від 14.07.2009 р.) та навчальний процес Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету при викладанні дисциплін «Криміналістика» та «Методика розслідування окремих видів злочинів» (акт впровадження від 18.09.2009 р.).

Апробація результатів дослідження. Наукове значення основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювалися на науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Запорізькі правові читання» (м. Запоріжжя, 2003 р.), Міжнародній науковій конференції «Застосування норм міжнародного права у внутрішньому правопорядку України» (м. Дніпропетровськ, 2003 р.), Другій міжнародній

конференції «Інформаційні технології у банківській та страховій справі» (м. Київ, 2003 р.), конференції «Правове забезпечення сфери державного управління та місцевого самоврядування» (м. Запоріжжя, 2004 р.), Науково-практичній конференції «Науковий потенціал майбутнього України на шляху до Європейської інтеграції» (м. Дніпропетровськ, 2004 р.), Науково-практичній конференції «Механізм правового регулювання правозахисної та правоохоронної діяльності в умовах демократичної правової держави» (м. Львів, 2004 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми взаємодії судових та правоохоронних органів у процесі реалізації завдань кримінального судочинства» (м. Запоріжжя, 2004 р.), Науково-практичній конференції «Піднесення до права» (м. Запоріжжя, 2006 р.), Міжнародній науковій конференції студентів та аспірантів «Європейське і національне кримінальне право: шляхи та перспективи розвитку. Треті юридичні читання» (м. Одеса, 2007 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Підготовка співробітників поліції в установах Німеччини: досвід Баварії» (м. Київ, 2007 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 2009 р.), а також на круглих столах: «Проблеми розкриття та розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності» (м. Київ, 2004 р.), «Транскордонна злочинність: поняття, сутність, проблеми методики розслідування» (м. Київ, 2005 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у семи публікаціях, п'ять із яких опубліковано у фахових виданнях з юридичних наук, тезах доповідей на семи конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 3,9 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Загальний обсяг дисертації 222 сторінки, з них: 180 сторінок – основний текст; 34 – список використаних джерел (325 найменувань), 8 – додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; викладено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт і предмет дослідження; сформульовано мету й завдання дослідження; розкрито наукову новизну одержаних результатів, теоретичне і практичне значення роботи; подано відомості про апробацію результатів роботи та публікації за темою дисертації.

Розділ 1 – «Криміналістична характеристика порушень авторського права і суміжних прав» – складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Відомості про особливості предмета злочинного посягання у справах про порушення авторського права і суміжних прав» проаналізовано існуючі в юридичній науці погляди стосовно поняття предмета злочинного посягання та встановлено, що в досліджуваній категорії злочинів розуміння предмета злочину відрізняється від загальноприйнятого поняття як речі матеріального світу.

Акцентовано увагу на нетотожності форми вираження твору (письмова, усна, образотворча, звуко- або відеозапис, об'ємно-просторова) та матеріального носія інформації (паперовий, механічний, магнітний, фототермічний, твердотільний накопичувач).

Встановлено, що для потреб розкриття й розслідування злочинів важливими є відомості про матеріальний носій об'єктів авторського права і суміжних прав у зв'язку із тим, що носій має матеріальну структуру і є доступним для сприйняття, вимірювання та фіксації, дія (посягання) на нього пов'язана з виникненням змін (слідів) на місці події, на самому предметі, у місці його подальшого знаходження, зберігання, реалізації, що важливо для встановлення місця, часу, способу, знарядь і інших обставин вчинення злочину.

Аналіз вивчених дисертантом матеріалів кримінальних справ дає змогу зробити висновок, що носіями інформації, які стають предметом злочинного посягання є у 74% – оптичні CD-R, CD-RW та DVD диски; у 12% – друкована продукція, а саме видання, відтворені друкарським способом (книги, брошури, газети, журнали, тощо), у 11% – відеокасети; у 3% – інші носії інформації.

У підрозділі 1.2 «Узагальнені дані про способи вчинення порушень авторського права і суміжних прав» автором сформульовано класифікацію найбільш типових способів вчинення порушень авторського права і суміжних прав з урахуванням тричленної структури, а саме: способу підготовки; способу вчинення, способу приховування злочину.

Результати проведеного дослідження показують, що способи вчинення порушення авторського права і суміжних прав можливо класифікувати таким чином:

1. Незаконне відтворення об'єктів авторського права і суміжних прав:
а) за формою відтворення: незаконне копіювання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав у формі оригіналу, або у іншій формі; б) за рівнем майстерності: просте відтворення; відтворення із частковим або повним копіюванням ознак ліцензійного примірника; відтворення зі знищенням або

блокуванням засобів захисту від несанкціонованого копіювання; в) за обсягом відтворення: виготовлення одного або більше примірників у будь-якій матеріальній формі; г) за порушенням правового режиму відтворення: перевищення кількості відтворень, терміну відтворення, відтворення на недозволеній угодою території, відтворення на підставі авторської угоди, укладеної не з усіма правовласниками.

2. Незаконне розповсюдження об'єктів авторського права і суміжних прав: а) укладення угод з об'єктами авторського права і суміжних прав, незаконно випущеними в обіг (продаж, обмін), які направлені на відчуження права власності (82%); б) укладення угод із надання послуг з використанням як легальних, так і контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав – комерційний прокат (14%); в) розповсюдження способом, не передбаченим договором (3%); г) розповсюдження з використанням можливостей комп'ютерної мережі (1%).

3. Інше умисне порушення авторського права і суміжних прав:

а) плагіат; б) незаконний імпорту творів і об'єктів суміжних прав; в) незаконне публічне виконання творів; г) незаконний публічний показ творів; д) незаконне повідомлення твору або об'єкта суміжних прав до загального відома; ж) незаконний переклад творів; з) незаконна переробка творів; і) незаконна практична реалізація дизайнерського, архітектурного, містобудівного і садово-паркового проекту.

За досліджуваною категорією справ автором виділені в самостійні питання щодо дій з приготування, безпосереднього вчинення та приховування злочину виключно з науковою метою, пам'ятаючи про наявність повноструктурного способу вчинення злочину.

У підрозділі 1.3 «Відомості про типові сліди у справах про порушення авторського права і суміжних прав» визначено особливості ідеальної та матеріальної складових «слідової картини» у досліджуваній категорії справ, відомості про локалізацію слідів, їх ознаки, види, збереження та інші дані, що дозволяють більш ефективно вести пошук і працювати з ними.

Встановлено, що ідеальні сліди можуть бути отримані з пам'яті свідків (працівників порушника, клієнтів порушника, осіб, що займаються торгівлею та розміщуються в одному приміщенні (офісі, поряд на ринку, у одному магазині, у сусідніх з порушником місцях), потерпілих (правоволодільців) чи самих порушників.

Розглянуто механізм слідоутворення на підставі спрощеної моделі злочинного порушення авторського права і суміжних прав. З цією метою,

залежно від етапів виконання, злочинні дії з порушення авторського права і суміжних прав, поділено на відносно прості взаємодії з відображенням відповідних слідів, як результату такої взаємодії.

На підставі проведеного дослідження, автором виведена система слідів, що характеризують злочинні порушення авторського права і суміжних прав, яка є, певною мірою, абстрагованою, проте відкриває можливість типізації слідів даного виду злочинів, отримання в ході дослідження цих слідів граничної інформації про злочин і злочинця, визначення їх місця в системі доказування, вибору прийомів, методів і системи використання доказів.

У підрозділі 1.4 «Типологічні особливості особи злочинця, типові мотиви та мета злочину» проаналізовано стать, соціальний портрет, вік, професійну діяльність порушників. На підставі аналізу емпіричного матеріалу встановлено, що більшість порушників – чоловіки (78%), більша частина порушників мала позитивний соціальний портрет: 96% – мали позитивні характеристики за місцем проживання, роботи або навчання, 47% – мали вищу або незакінчену вищу освіту, 91% – не мали судимостей. Вік правопорушників коливається в широких межах: 40% – від 25 до 35 років, 37% – від 35 до 45 років, 15% – до 25 років. Тільки 8% вчинили злочин у віці від 45 до 55 років.

У роботі наведено зв'язки між окремими видами порушень та віком, професійними навичками, місцем роботи порушників.

Аналізуючи вчинення злочинів групою осіб, автор акцентує увагу на тому, що окремі порушення авторських прав можуть бути вчинені лише в співучасті, та досліджує рольові функції їх учасників. Виходячи з аналізу теоретичних розробок і матеріалів кримінальних справ, автором виділено ознаки організованої злочинної групи у цій сфері злочинної діяльності.

У 93% випадків порушень таких авторських прав, як відтворення, розповсюдження об'єктів авторського права і суміжних прав, головною метою порушників було отримання прибутків, у 4% – задоволення власних (друзів, родичів) потреб у відповідних об'єктах, у 3% – інша (навіть суспільно корисна) мета.

Розділ 2 – «Організаційні, методичні та тактичні особливості розслідування порушень авторського права і суміжних прав» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Організаційні та тактичні особливості попередньої перевірки у справах про порушення авторського права і суміжних прав» наведено дані про найбільш поширені приводи для порушення кримінальної справи про порушення авторського права і суміжних прав: безпосередне

виявлення ознак злочинного порушення авторського права і суміжних прав органом дізнання з оперативних джерел, шляхом проведення контрольної закупівлі та при затриманні осіб на місці вчинення злочину (43%); заяви потерпілих – правоволодільців чи їх представників, які самостійно виявили факти незаконного використання їх творів (40%); безпосереднє виявлення ознак злочинного порушення авторського права і суміжних прав слідчим у ході ведення досудового слідства чи прокурором у ході здійснення загального нагляду за законністю (12%); повідомлення в засобах масової інформації та інші приводи (5%).

Відзначено, що підставами проведення попередньої перевірки в справах про порушення авторського права і суміжних прав є: відсутність інформації про правовласника, охороноздатність твору, характер і розмір шкоди, заподіяної злочином; відсутність документів, що підтверджують належність авторських чи суміжних прав.

На основі аналізу емпіричного матеріалу, визначено мінімальний обсяг інформації і документів, які необхідно отримати в ході попередньої перевірки, для прийняття обґрунтованого рішення про порушення кримінальної справи.

У підрозділі 2.2 *«Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та шляхи їх вирішення»* проведені вивчення матеріалів кримінальних справ про порушення авторського права і суміжних прав показали, що найбільш інформативним з криміналістичної точки зору та таким, що відповідає за досягнення цілей розслідування в цілому, є початковий етап розслідування вказаних злочинів.

Основними завданнями і домінуючою спрямованістю діяльності суб'єктів доказування на початковому етапі є виявлення необхідної доказової і тактичної інформації та її носіїв. Ці завдання вирішується виходячи зі складних слідчих ситуацій, шляхом проведення комплексу слідчих, інших процесуальних, а також організаційних дій.

На підставі аналізу емпіричних матеріалів, залежно від обсягу та змісту даних, що стали підставою порушення кримінальної справи та обсягу інформації про злочинця, виділено типові слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі розслідування порушень авторського права і суміжних прав.

У роботі визначено комплекси і послідовність проведення невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, необхідність проведення яких, зумовлена потребами вирішення визначених слідчих ситуацій.

У підрозділі 2.3 *«Особливості тактики проведення окремих слідчих дій»* встановлено, що при розслідуванні порушень авторського права і суміжних

прав огляду піддаються такі види об'єктів: місця події (місця незаконного виконання, показу чи демонстрації твору, місця реалізації контрафактної продукції, приміщення для виготовлення та зберігання готової продукції, транспорт, що здійснює її перевезення, місця незаконного здавання у прокат); предмети (безпосередньо самі твори, касети, диски, поліграфія, матеріали для упакування та комплекси обладнання для їх виробництва); документи (бухгалтерська, фінансова і податкова документація порушника, касові та товарні чеки, документи на право здійснення підприємницької діяльності, чорнові записи, записники та інших документів, які дозволяють встановити злочинні зв'язки та шляхи отримання продукції), уточнено особливості проведення огляду місця події залежно від способів порушення авторського права і суміжних прав.

Аналіз протоколів обшуку в кримінальних справах про порушення авторського права і суміжних прав, дав змогу встановити види об'єктів, що підлягають обшуку в зазначеній категорії справ: жилі приміщення (86%), службові, торгівельні, виробничі та інші нежилі приміщення (71%), транспортні засоби (12%), ділянки місцевості (6%) та сформулювати відповідні організаційні та тактичні рекомендації щодо їх проведення.

Особливу увагу приділено такій слідчій дії як, допит. Зокрема, дисертант виділяє особливості проведення допиту свідків (визначено особливості допиту залежно від тих фактів, які можуть бути встановлені), потерпілих, підозрюваних та обвинувачених.

У підрозділі 2.4 «Використання спеціальних знань при розслідуванні порушень авторського права і суміжних прав» на основі класифікації форм використання спеціальних знань залежно від суб'єктів, що ними володіють (слідчого, спеціаліста та експерта), виділено найбільш раціональні шляхи використання спеціальних знань, визначено типові помилки та засоби їх подолання.

У дисертації обґрунтовано думку про реальну можливість проведення слідчим дослідження матеріальних об'єктів у справах даної категорії та про здатність слідчого при огляді з високим ступенем ймовірності, навіть без залучення спеціаліста та призначення експертизи, констатувати наявність візуальних ознак контрафактності вилученої продукції.

Акцентовано увагу на необхідності спеціалізації підрозділів органів досудового розслідування в розкритті саме цього виду злочинів. Підвищення фахової підготовки, проведення спеціальних навчань співробітників сприятиме встановленню так званих «видимих» чи «очевидних» ознак контрафактності

саме суб'єктами такої діяльності, що, в свою чергу, зумовлено необхідністю процесуальної економії часу та коштів.

Відзначено, що поняття контрафактності в законі сформульоване як правове, тобто таке, що не вимагає використання спеціальних знань експерта, а має вирішуватись виключно слідчим чи судом.

Розділ 3 – «Криміналістичні можливості протидії порушенням авторського права і суміжних прав» – складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Теоретичні засади криміналістичної профілактики порушень авторського права і суміжних прав»* дисертантом встановлено основні об'єктивні та суб'єктивні умови, що сприяють вчиненню злочинних порушень авторського права та суміжних прав. Проведені дослідження показали, що інформацію про причини й умови, що сприяли вчиненню злочинних порушень авторського права і суміжних прав слідчі, отримують із процесуальних та непроцесуальних джерел.

На підставі проведеного дослідження визначено особливості проведення процесуальних та непроцесуальних форм профілактичної діяльності слідчого.

Аргументовано необхідність здійснення профілактичних заходів широкого спектра, зокрема розроблення й застосування системи взаємозалежних заходів соціального (заходи у сфері виховання громадян, культурно-виховного, організаційного, економічного та правового) характеру, та ситуаційних заходів запобігання порушенням (заходи, що ускладнюють здійснення порушень; заходи, які знижують зацікавленість у здійсненні порушень авторського права і суміжних прав), за допомогою яких можна усунути причини та умови, що сприяли вчиненню злочинних посягань у цій сфері діяльності.

У підрозділі 3.2 *«Взаємодія правоохоронних органів, державних установ і громадських організацій у протидії порушенням авторського права і суміжних прав»* встановлено, що національна система органів у сфері охорони інтелектуальної власності вже сформована, основи правового регулювання відносин у цій сфері закладено, проте нагальним є питання розробки дієвого механізму консолідованого функціонування всієї системи в цілому. Детально ознайомившись із компетенцією й досвідом державних установ і громадських організацій, що діють у системі захисту авторського права та суміжних прав, автором визначено основні форми взаємодії, вироблені практикою.

Обґрунтовано думку про те, що злочинні порушення авторського та суміжних прав, вчинювані шляхом незаконного відтворення, розповсюдження виконань, фонограм і програм мовлення, їх тиражування та розповсюдження на

носіях інформації набувають все більшого поширення саме на міжнародному рівні і за більшістю ознак відповідають загальноприйнятим ознакам злочинів міжнародного характеру. Зазначене доводить, що в умовах, які склалися, необхідно кваліфікувати цей різновид злочинів як злочини міжнародного характеру, а державам, що зазнали такої злочинної діяльності, вживати всіх можливих заходів для налагодження співробітництва та взаємодії за аналогією з офіційно визнаними транснаціональними злочинами.

Суттєву допомогу при розслідуванні справ у сфері інтелектуальної власності повинна надавати налагоджена система співробітництва та обміну інформацією не лише в системі правоохоронних органів, а й координація дій між правоохоронними органами та недержавними комерційними організаціями міжнародного й національного рівня з протидії порушенням авторського права і суміжних прав.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації сформульовано найсуттєвіші результати дослідження, наведено теоретичні узагальнення, науково-практичні рекомендації та пропозиції, які стосуються вдосконалення методики розслідування порушень авторського права і суміжних прав.

1. Предметом злочинного посягання при вчиненні досліджуваного злочину є авторська інформація – інтелектуальна власність конкретного суб'єкта права, яка включається в систему суспільних відносин за допомогою певної форми її вираження, доступної для сприйняття та матеріального носія.

2. У справах про порушення авторського права і суміжних прав має місце повноструктурний спосіб вчинення злочину, який характеризується ґрунтовним приготуванням до злочину, різноманітністю способів безпосереднього вчинення злочину, а також його прихованням, які, як правило, входять до загального злочинного наміру.

3. До типових ідеальних слідів у справах про порушення авторського права і суміжних прав належать: відомості про ознаки легальної продукції та відмінні ознаки нелегальної продукції; інформація про обсяги реалізації, вартість продукції, шляхи придбання і збуту продукції з ознаками контрафактності, можливі місця зберігання; дані про можливого порушника та ймовірних співучасників злочинної діяльності, наявність постійних клієнтів; відомості про режим функціонування торговельної точки чи місця незаконного тиражування (цеху, складу). До типових матеріальних слідів у досліджуваній

категорії справ відносяться: оригінальна чи контрафактна продукція, яка використовуються як зразок; обладнання для виготовлення продукції, сировина, витратні матеріали, сліди копіювання у вигляді машинної інформації; продукція, щодо якої є підстави вважати її контрафактною – вже виготовлені предмети та напівфабрикати; супутня продукція, обкладинки, упакування, голограми, захисні смужки, контрольні марки чи інша поліграфія; документи, що підтверджують факт незаконного відтворення, розповсюдження чи іншого порушення авторського права і суміжних прав; сліди рук.

4. Відповідно до загального соціального портрету, порушником авторського права та суміжних прав є особа, як правило, чоловічої статі, віком від 25 до 35 років, що має вищу чи незакінчену вищу освіту, як правило не має судимості, позитивно характеризується за місцем роботи чи проживання, професійно не зайнята, у справах про незаконне тиражування та розповсюдження об'єктів суміжних прав – це у більшості випадків член організованої групи.

5. У справах про порушення авторського права і суміжних прав для прийняття обґрунтованого рішення про порушення кримінальної справи матеріали попередньої перевірки повинні містити такий мінімум інформації й документів: 1) письмова заява громадянина чи представника юридичної особи, або протокол усної заяви про порушення авторського права та суміжних прав; 2) письмові пояснення заявника з: інформацією про заявника, документами, що підтверджують факт належності авторського права, інформацією про порушення якого саме права йде мова (майнового чи немайнового), інформацією про предмет злочинного посягання і його індивідуальних ознак та інформацією про охороноздатність твору, інформацією про характер і розмір шкоди, бажано з роз'ясненням методики розрахунку, інші відомості, якими володіє заявник, про місце, час та інші обставини факту порушення авторського права і суміжних прав; 3) відомості про ліцензійні примірники творів; 4) рапорт про виявлення ознак порушення авторського права і суміжних прав та додані до нього матеріали, отримані в ході проведення оперативно-розшукових заходів, ревізій чи документальних перевірок, якщо такі проводились; 5) документи, що підтверджують факт незаконного відтворення, розповсюдження, виконання чи іншого порушення авторського права і суміжних прав; 6) протокол огляду місця події.

6. Залежно від обсягу та змісту даних, що стали підставою порушення кримінальної справи та обсягу інформації про злочинця, у справах про порушення авторського права і суміжних прав можливо виділити наступні

типові слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі розслідування: 1) суб'єктом авторського права чи суміжних прав самостійно виявлено факт порушення, встановлено особу порушника та подано заяву до правоохоронних органів; 2) суб'єктом авторського права чи суміжних прав самостійно виявлено факт порушення, але не встановлено порушника і подано заяву до правоохоронних органів; 3) органом дізнання виявлено ознаки порушення авторського права і суміжних прав та встановлено особу порушника; 4) співробітниками органів досудового слідства отримано інформацію щодо незаконного ввезення через державний кордон контрафактної продукції та її комплектуючих; 5) виявлено ознаки порушення авторського права і суміжних прав із повідомлення у засобах масової інформації; 6) виявлено діяльність організованої групи, пов'язану із тиражуванням і розповсюдженням контрафактної продукції, встановлено місце виготовлення такої продукції.

7. У ході розслідування порушень авторського права і суміжних прав, виникає необхідність у провадженні різноманітних слідчих дій. Найбільш оптимальний їх перелік на початковому етапі розслідування складають: огляд місця події, огляди предметів і документів, допити потерпілих, свідків, підозрюваних, очні ставки, обшуки та виїмки, призначення та проведення експертиз.

8. Поняття контрафактності в законі сформульоване як правове, тобто таке, що вимагає не використання спеціальних знань експерта, а має вирішуватись виключно слідчим чи судом, тому експертним шляхом доцільно встановлювати матеріалізовані ознаки, що відрізняють досліджувану продукцію від ліцензійної. Якщо в ході експертизи не будуть встановлені ознаки невідповідності зразка продукції типовому зразку ліцензійної продукції, це не впливатиме на факт визнання юридичної контрафактності продукції за відсутності правових підстав (договору) її використання.

9. Спеціальною процесуальною формою профілактичної діяльності слідчого за результатами розслідування злочинного порушення авторського права та суміжних прав є внесення подання до відповідного державного органу. До непроцесуальних форм здійснення профілактичних заходів належать: повідомлення обставин учинення конкретного злочину посадових осіб підприємств, організацій із метою з'ясування чинників, які спричинили злочинну поведінку винного, а також вживання заходів щодо їх усунення; узагальнення відповідей на подання слідчого відповідних органів, організацій, посадових осіб у зв'язку з недостатнім вжиттям ними заходів для належного реагування; публікації в місцевій пресі, виступи по радіо і телебаченню.

Протидія злочинним порушенням авторського права і суміжних прав не можлива лише силами правоохоронних органів і передбачає застосування профілактичних заходів соціального (культурно-виховного, організаційного, економічного та правового) характеру та ситуаційних заходів запобігання таким правопорушенням.

10. Під взаємодією суб'єктів правоохоронної діяльності, державних і недержавних установ у протидії злочинним порушенням авторського та суміжних прав розуміється врегульована нормами права, узгоджена за метою, місцем і часом, при розподілі обов'язків у межах і відповідно до компетенції, спільна діяльність, що спрямована на об'єднання зусиль на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях, ефективно й комплексне використання сил, засобів і методів з метою протидії злочинам у сфері авторського та суміжних прав.

Злочинні порушення авторського права і суміжних прав, вчинювані шляхом незаконного відтворення, розповсюдження виконань, фонограм і програм мовлення, їх незаконного тиражування та розповсюдження на носіях інформації набули значного поширення на міжнародному рівні і за більшістю ознак відповідають загальноприйнятим ознакам злочинів міжнародного характеру, а отже, співробітництво і взаємодія при їх виявленні і розслідуванні має здійснюватись за аналогією з офіційно визнаними транснаціональними злочинами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Глущенко В.А. Міжнародне співробітництво у протидії злочинам проти авторського та суміжних прав, як новому різновиду транснаціональної організованої злочинності / В.А. Глущенко // Держава і право : збірник наукових праць. – 2003. – Спецвипуск. – С. 72-76.

2. Глущенко В.А. Криміналістична характеристика особи порушника авторського та суміжних прав / В.А. Глущенко // Держава і право : збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 21. – С. 526-529.

3. Глущенко В.А. Застосування судової експертизи при розслідуванні злочинних порушень авторського та суміжних прав / В.А. Глущенко // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 3. – С. 125-127.

4. Глущенко В.А. Тактика проведення допиту при розслідуванні злочинних порушень авторського та суміжних прав / В.А. Глущенко // Право і безпека. –

2004. – № 3, 4. – С. 58-61.

5. Єрмоленко В.А. Окремі питання протидії злочинним порушенням у сфері авторського права та суміжних прав / В.А. Єрмоленко // Держава та регіони. Серія: Право. – 2009. – № 3. – С. 87-90.

6. Єрмоленко В.А. Теоретико-правовий аналіз способів злочинних порушень авторського права та суміжних прав / В.А. Єрмоленко // Держава та регіони. Серія: Право. – 2007. – № 2. – С. 109-114.

7. Єрмоленко В.А. Деякі організаційні та тактичні особливості проведення допиту при розслідуванні злочинних порушень авторського та суміжних прав / В.А. Єрмоленко // Держава та регіони. Серія: Право. – 2007. – № 3. – С. 104-107.

8. Глущенко В.А. Використання інформаційних технологій для захисту інтелектуальної власності / В.А. Глущенко // Інформаційні технології у банківській та страховій справі : матеріали Другої міжнародної конференції – Київ, 2003. – С. 65-67.

9. Глущенко В.А. Особливості криміналістичної характеристики предмета злочину у справах про порушення авторського та суміжних прав / В.А. Глущенко // Науковий потенціал майбутнього України на шляху до Європейської інтеграції : матеріали конференції. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 140-141.

10. Глущенко В.А. Окремі проблеми протидії злочинним порушенням авторського права та суміжних прав: криміналістичний аспект / В.А. Глущенко // Механізм правового регулювання правозахисної та правоохоронної діяльності в умовах демократичної правової держави : тези доповідей науково-практичної конференції. – Львів : ЛЮІ МВС України, – 2004. – С. 256-258.

11. Глущенко В.А. Система ознак особи злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинних порушень авторського та суміжних прав / В.А. Глущенко // Актуальні проблеми взаємодії судових та правоохоронних органів у процесі реалізації завдань кримінального судочинства : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Запоріжжя, 2004. – С. 45-49.

12. Єрмоленко В.А. Актуальні питання протидії піратству як злочину в галузі авторського права та суміжних прав / В.А. Єрмоленко // Піднесення до права : збірник доповідей та тез науково-практичної конференції. – Запоріжжя, 2006. – С. 168-173.

13. Єрмоленко В.А. Злочини проти авторського та суміжних прав, як новий різновид транснаціональної організованої злочинності / В.А. Єрмоленко // Європейське і національне кримінальне право: шляхи та перспективи розвитку.

Треті юридичні читання : матеріали Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів. – Одеса, 2007. – С. 32-34.

14. Єрмоленко В.А. Окремі аспекти взаємодії правоохоронних органів, державних установ і громадських організацій у протидії злочинним порушенням авторського права та суміжних прав / В.А. Єрмоленко // Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, 2009. – С. 387-390.

АНОТАЦІЯ

Єрмоленко В.А. Методика розслідування порушень авторського права і суміжних прав. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010.

Дисертацію присвячено дослідженню та розробці комплексу теоретичних і практичних рекомендацій, пов'язаних з удосконаленням методики розслідування порушень авторського права і суміжних прав як системи організаційних і тактичних заходів.

У роботі вивчено та узагальнено елементи криміналістичної характеристики порушень авторського права і суміжних прав, зокрема визначено особливості предмета злочинного посягання, надано авторську класифікацію найбільш типових способів вчинення порушень авторського права і суміжних прав, а також розроблено організаційні, методичні та тактичні особливості розслідування порушень авторського права і суміжних прав.

Надано рекомендації щодо вдосконалення профілактичних заходів та напрямів співробітництва на державному та міжнародному рівні щодо протидії порушенням авторського права і суміжних прав.

Ключові слова: методика розслідування, злочин, порушення авторського права і суміжних прав, криміналістична характеристика, слідча ситуація.

АННОТАЦИЯ

Ермоленко В.А. Методика расследования нарушений авторского права и смежных прав. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по

специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Классический приватный университет. – Запорожье, 2010.

Диссертация посвящена исследованию и разработке комплекса теоретических и практических рекомендаций по усовершенствованию методики расследования нарушений авторского права и смежных прав как системы организационных и тактических мероприятий.

В работе изучены и обобщены элементы криминалистической характеристики нарушений авторского права и смежных прав, в частности автором обосновывается мнение о том, что предметом преступного посягательства при совершении нарушений авторского права и смежных прав является авторская информация – интеллектуальная собственность конкретного субъекта права, которая включается в систему общественных отношений посредством определенной формы ее выражения, доступной для восприятия и материального носителя.

В работе представлено авторскую классификацию наиболее типичных способов совершения нарушений авторского права и смежных прав с учетом трехчленной структуры, а именно: способов подготовки, совершения, сокрытия преступления. Дана криминалистическая характеристика личности преступника на основе социально-демографических и профессиональных признаков.

Определены типичные следственные ситуации первоначального этапа расследования и соответствующие им комплексы следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий.

Установлены организационные и тактические особенности проведения предварительной проверки по данной категории дел и представлены рекомендации по проведению отдельных следственных действий, проанализированы особенности использования специальных знаний при расследовании нарушений авторского права и смежных прав.

Даны рекомендации по совершенствованию профилактических мероприятий и формированию направлений сотрудничества на государственном и международном уровне по противодействию нарушениям авторского права и смежных прав.

Аргументировано положение о том, что противодействие преступным нарушениям авторского права и смежных прав невозможно исключительно силами правоохранительных органов и предусматривает применение профилактических мер социального характера и ситуационных мер предупреждения нарушений.

В исследовании установлено, что преступные нарушения авторского права и смежных прав, совершаемые путем незаконного тиражирования и распространения произведений и объектов авторских прав на носителях информации, соответствуют общепринятым признакам преступлений международного характера, а следовательно, сотрудничество и взаимодействие при их выявлении и расследовании должно осуществляться по аналогии с официально признанными транснациональными преступлениями

Ключевые слова: методика расследования, преступление, нарушение авторского права и смежных прав, криминалистическая характеристика, следственная ситуация.

ANNOTATION

Yermolenko V.A. Methods for investigating violations of copyright and related rights. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics, Judicial Expertise, operational-search activity. – Classic Private University. – Zaporozhye, 2010.

Dissertation is devoted to research and develop complex theoretical and practical recommendations related to improving methods of investigating violations of copyright and related rights, as a system of organizational and tactical actions.

The paper studied and generalized elements of criminological characteristics of violations of copyright and related rights, including especially the subject defined criminal offence, given the author's classification of the most common ways to commit violations of copyright and related rights, as well as developed organizational, methodical and tactical features of the investigation of violations of copyright and related rights.

The recommendations to improve prevention measures and the cooperation of national and international rini to combat infringement of copyright and related rights.

Key words: method of investigation, crime, infringement of copyright and related rights criminological characteristics, investigating the situation.

ЄРМОЛЕНКО Вікторія Анатоліївна

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО
ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Підписано до друку 05.03.2010 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк ризографічний. Обсяг 0,9 умов.-друк.арк.
Тираж 100 прим. Зам. № 84-09 А.

Виготовлено на поліграфічній базі Класичного приватного університету:
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б.